

P. Adrian Fortescue: Photios av Konstantinopel

Photios av Konstantinopel, den främste upphovsmannen till den stora schismen mellan öst- och västkyrkan, föddes i Konstantinopel omkring 815 (Hergenröther säger "inte mycket tidigare än 827", "Photios", I, 361; andra omkring 810) och dog förmodligen den 6 februari 897. Han far var *spatharius* (livvakt) och bar namnet Sergios. Symeon Magister ("De Mich. et Theod." Bonn ed., 1833, xxix, 668) säger att hans moder var en förrymd nunna och att han var född utom äktenskapet. Han berättar vidare att en helig biskop, Mikael av Synnada, före hans födsel förutsade att han skulle bli patriark, men att han skulle uträta så mycket ont att det vore bättre att han inte skulle födas. Hans fader ville då döda honom och hans moder, men biskopen sade: "Du kan inte hindra det som Gud har bestämt. Ta dig i akt!" Hans mor drömde också att hon skulle föda en demon. När han fötts döpte abboten i Maximiniusklostret honom och gav honom namnet Photios (upplyst) och sade: "Kanske kommer Guds vrede att vändas bort från honom" (Symeon Magister, *ibid.*, jfr Hergenröther, "Photios" I, 318-319). Dessa berättelser behöver inte tas så allvarligt. Det är säkert att den framtida patriarken tillhörde en av de betydande familjerna i Konstantinopel; patriarken Tarasios (784-806), under vars tid det sjunde ekumeniska konciliet (det andra nicenska, 787) hölls, var antingen äldre bror eller farbror till hans fader ("Photios": Ep. ii, P.G., CII, 609). Familjen var känt ortodox och hade i viss mån lidit förföljelse under ikonoklasttiden (under Leo V, 813-820). Photios säger att han i ungdomen hade en övergående böjelse för klosterlivet ("Ep. ad Orient. et Oecon.", P.G., CII, 1020), men utsikterna om en världslig karriär undanskymde snart denna.

Han lade tidigt grunden till den bildning som så småningom gjorde honom till en av hela medeltidens mest berömda lärde. Hans naturliga begåvning måste ha varit extraordinär; hans flit var kolossal. Photios tycks inte ha haft några lärare värda att ihågkommas; han nämner i alla fall aldrig sina lärare. Hergenröther konstaterar emellertid att det fanns många betydande lärde i Konstantinopel då Photios var barn och yngling, och med utgångspunkt från Photios' precisa och systematiska kunskaper inom alla lärdoms-grenar för han fram argumentet att han inte kunde ha varit helt och hållet

autodidakt (op. cit., I 322). Hans fiender uppskattade hans bildning. Niketas, som var vän till Photios' rival Ignatios och som skrev en biografi över den senare, lovordar Photios' skicklighet i grammatik, poesi, retorik, filosofi, medicin, juridik och "all vetenskap" ("Vita S. Ignatii" i Mansi, XVI, 229). Påven Nikolaus I skriver i stridens hetta till kejsaren Mikael III: "Betänk väldigt noga hur Photios kan hålla stånd trots sina stora dygder och allsidiga kunskaper" (Ep. xcvi "Ad Mich.", P.G., CXIX, 1030). Det är besynnerligt att en så lärd man inte kunde latin. När han fortfarande var ung gjorde han ett första utkast till sin encyklopediska "Myrioblibion". Vid tidig ålder, likaså, började han undervisa en stadigt växande skara studenter i grammatik, filosofi och teologi i sitt eget hem.

Hans offentliga karriär skulle bli statsmannens förenad med tjänst som militärbefäl. Hans bror Sergios gifte sig med Irene, kejsarens faster. Denna förbindelse och hans obestridliga kvalifikationer kom åstad hans snabba befordringar. Han blev chefstatssekreterare (*πρωτοσηκρητης*) och kapten i livgardet (*πρωτοσπαθουριος*). Han var ogift. Förmodligen kring 838 skickades han på ett uppdrag "till assyrierna" ("Myrioblibion", förordet), d.v.s. uppenbarligen till kalifen i Bagdad. År 857, således, då krisen i hans liv började, var Photios redan en av de mest framstående medlemmarna vid hovet i Konstantinopel. Den krisen är historien om den stora schismen. Kejsare var Mikael III (842-867), son till Theodora, som till sist hade återinfört de heliga ikonerna. När Mikael efterträdde sin far Theofilos (829-842) var han bara tre år gammal; han växte upp till den olycksalige pojke som i bysantinsk historieskrivning är känd som Mikael drinkaren (*ὁ μεθυστης*). Theodora som först regerade drog sig tillbaka 856, och hennes bror Bardas efterträdde henne med titeln Caesar. Bardas levde i ett incestuöst förhållande med sin svärdotter Eudokia, varför patriarken Ignatios (846-857) förvägrade honom den heliga kommunionen på trettandedagen år 857. Ignatios avsattes och förvisades (den 23 november 857) och den mer smidige Photios insattes på hans plats. Han genomgick i hast de nödvändiga vigningarna på sex dagar; på juldagen 857 vigde Gregorios Asbestas av Syrakusa, som själv var exkommunicerad av Ignatios p.g.a. insubordination, Photios till patriark. Genom denna handling begick Photios tre överträdelser mot den kanoniska lagen: Han vigdes till biskop utan att ha iakttagit vedertagna tids-

intervall, han vigdes av en exkommunicerad biskop samt insattes på ett redan upptaget biskopssäte. Att bli vigd av en exkommunicerad person gjorde honom också exkommunicerad *ipso facto*.

Efter fåfänga försök att få Ignatios att ge upp sitt biskopssäte, försökte kejsaren att få ett erkännande av Photios från påven Nikolaus I (858-867) genom ett brev, i vilket fakta förvrängdes storligen och där man bad att legater skulle komma och besluta i frågan under en synod. Photios skrev också, mycket respektfullt, i samma syfte (Hergenröther, "Photios", I, 407-11). Påven sände två legater, Rodoald av Oporto och Zacharias av Anagni, med försiktiga hållna brev. Legaterna skulle förhöra båda parter och rapportera till påven. En synod hölls i Hagia Sofia (maj 861). Legaterna mottog stora mutor och gick med på att Ignatios avsattes och att Photios tillträdde. De återvände till Rom med fler brev, och kejsaren skickade sin utrikesminister, Leo, efter dem med fler förklaringar (Hergenröther, op.cit., I, 439-460). I alla dessa brev erkänner både kejsaren och Photios med emfas Roms överhöghet och åberopar kategoriskt påvens jurisdiktion som bekräftelse på det inträffade. Under tiden skickade Ignatios, som levde i exil på ön Terebint, sin vän arkimandriten Theognostos till Rom med ett brådskande brev där han framlade sin sak (Hergenröther, I, 460-461). Theognostos kom inte fram förrän 862. Påven Nikolaus beslöt då, sedan han hört båda parter, till Ignatios fördel och svarade på kejsar Mikael och Photios' brev och insisterade på att Ignatios måste bli återinsatt, att usurperingen av hans biskopssäte måste upphöra (ibid, I, 511-16, 516-19). Han skrev också ett brev med samma innehåll till de övriga patriarkerna i öst (510-511). Rom sviktade aldrig i sin hållning gällande detta. Det var den direkta orsaken till schismen. År 863 höll påven en synod i Lateranen, där de två legaterna underkastades rättegång, degraderades och bannlystes. Synoden upprepar Nikolaus' beslut att Ignatios är den rättmätige patriarken av Konstantinopel; Photios skall exkommuniceras, om han inte omedelbart drar sig tillbaka från den plats han usurperat.

Men Photios hade kejsaren och hovet på sin sida. I stället för att lyda påven, som han hade vädjat till, beslöt han att förneka dennes auktoritet helt och hållet. Ignatios hölls kedjad i fängsligt förvar, påvens brev tilläts inte bli

publicerade. Kejsaren sände ett svar dikterat av Photios där det stod att det fanns ingenting Nikolaus kunde göra för att på något sätt hjälpa Ignatios, att alla de östliga patriarkerna stod på Photios' sida, att bannlysningen av sändebuden måste förklaras och om inte påven ändrade sitt beslut, skulle Mikael komma till Rom med en armé för att straffa honom. Photios behöll sedan ostörd sin plats i fyra år. År 867 ledde han in kriget på fiendens territorium genom att bannlysa påven och hans romerska katoliker. Skälen han ger till detta är, i en encyklika skickad till de östliga patriarkerna, att de romerska katolikerna:

1. fastar på lördagarna
2. inte börjar fastan förrän på askonsdagen (i stället för tre dagar tidigare som i öst)
3. inte tillåter präster att gifta sig
4. inte tillåter präster att konfirmera
5. har lagt till *filioque* i trosbekännelsen.

P.g.a. dessa förvillelser är påven och alla romerska katoliker ”förelöpare till apostasi, Antikrists tjänare som förtjänar döden tusen gånger om, lögnare, kämpar mot Gud” (Hergenröther, I, 642-646). Det är inte lätt att säga vad de melkitisak patriarkerna tänkte om striden vid denna tidpunkt. Efteråt, vid det åttonde ekumeniska konciliet, tillkännagav deras legater att de inte hade uttalat någon dom mot Photios eftersom påvens uppenbarligen var tillräcklig.

Så, plötsligt, samma år (september 867) föll Photios. Mikael III mördades och Basileios I (Makedoniern, 867-886) tog hans plats som kejsare. Photios delade alla Mikael's vänners öde. Han blev utkastad från patriarkpalatset och Ignatios blev återinsatt. Nikolaus I avled (den 13 november, 867). Hadrianus II (867-872), hans efterträdare, svarade på Ignatios' vädjan att legater skulle närvara vid en synod som skulle undersöka hela ärendet genom att skicka Donatus, biskop av Ostia, Stefan, biskop av Nepi, och en diakon, Marinus. De anlände till Konstantinopel i september 869 och i oktober öppnades synoden, vilken katoliker erkänner som det åttonde ekumeniska konciliet (det fjärde i Konstantinopel). Denna synod ställde

Photios inför rätta, bekräftade hans avsättande och bannlyste, då han vägrade att ge upp sina anspråk, honom. Biskoparna i Photios' parti fick lätta straff (Mansi, XVI, 308-409). Photios förvisades till ett kloster i Stenos vid Bosporen. Här tillbringade han sju år med att skriva till sina vänner, att organisera sitt parti och med att vänta på ett nytt tillfälle. Under tiden regerade Ignatios som patriark. Som del av sin taktik uttryckte Photios stor beundran för kejsaren och skickade honom en påhittad släkttavla som visade hans härstamning från S:t Gregorios Illuminator och en förfalskad profetia som förutsade hans storhet (Mansi, XVI, 284). Basileios blev så nöjd med detta att han återkallade Photios 876 och insatte honom som lärare till sin son Konstantin. Photios nästlade sig in hos alla och låtsades att han hade försonats med Ignatios. Det är tveksamt i vad mån Ignatios trodde på honom, men vid denna tid är Photios outröttligt vidlyftig i sina ordalag om sin nära vänskap med patriarken. Han blev så populär att när Ignatios dog (den 23 oktober 877) krävde ett starkt parti att Photios skulle efterträda honom; kejsaren stod nu på deras sida och en beskickning begav sig till Rom för att förklara att alla i Konstantinopel ville att Photios skulle bli patriark. Påven (Johannes VIII, 872-882) gick med på det, löste honom från allt klander och erkände honom som patriark.

Detta beviljande har diskuterats mycket. Det har hävdats, helt sanningsenligt, att Photios visat sig olämplig för en sådan post; Johannes VIII:s erkännande av honom har beskrivits som ett uppvisande av beklaglig svaghet. Å andra sidan var nu, genom Ignatios' död, biskopssätet i Konstantinopel verkligen vakant. Prästerskapet hade en obestridlig rätt att välja sin egen patriark; att vägra erkänna Photios skulle ha framkallat en ny brytning med östkyrkan, skulle inte ha hindrat att han intog biskopssätet och skulle ha givit hans parti (inklusive kejsaren) en rättmätig anledning till strid. Händelseutvecklingen visade att nästan allt hade varit bättre än att tillåta honom att tillträda, om detta hade kunnat hindras. Men detta kunde påven inte förutse, och han hoppades tvivelsutan att Photios, när han uppnått sina högsta ambitioner, skulle ge upp tvisten.

År 878 erhöll alltså Photios till sist lagenligt den post han tidigare hade usurperat. Rom erkände honom och återförde honom till sin gemenskap.

Det fanns nu ingen tänkbar anledning till någon ny tvist. Men Photios hade identifierat sig så fullständigt med det starka anti-romerska partiet i öst, vilket han själv till största del hade bildat, och hade utan tvekan byggt upp ett så starkt hat mot Rom, att han nu fortsatte den gamla tvisten lika bittert som någonsin och nu med mer inflytande. Icke desto mindre ansökte han hos Rom om att nya legater skulle komma till ytterligare en synod. Det fanns ingen anledning till synoden, men han övertalade Johannes VIII att det skulle reda ut de sista resterna av schismen och på ett starkare sätt befästa föreningen mellan öst och väst. Hans verkliga motiv var utan tvekan att omintetgöra effekten av den synod som hade avsatt honom. Påven sände tre legater, kardinal Peter av S:t Chrysogonus, Paulus, biskop av Ancona, och Eugenius, biskop av Ostia. Synoden öppnades i Hagia Sofia i november 879. Detta är "den photianska pseudosynoden", som de ortodoxa räknar som det åttonde ekumeniska konciliet. Photios fick som han ville i precis allt under hela synoden. Han återkallade den tidigare synodens beslut (869), upprepade alla sina anklagelser mot de romerska katolikerna och uppehöll sig speciellt vid klagomålen över *filioque*, förklarade alla som gjorde något tillägg till trosbekännelsen för anatema och tillkännagav att Bulgarien skulle tillhöra det bysantinska patriarkatet. Det faktum att det fanns en stor majoritet för alla dessa åtgärder visar hur starkt Photios' parti hade blivit i öst. Legaterna, liksom deras föregångare år 861, gick med på allt som majoriteten önskade (Mansi, XVII, 374 sq.). Så snart de hade återvänt till Rom, skickade Photios akterna till påven för dennes godkännande. Naturligtvis bannlyste Johannes honom igen. Så bröt schismen ut ånyo. Denna gång varade den i sju år, fram till Basileios I:s död år 886.

Basileios efterträddes av sin son Leo VI (886-912), som tyckte mycket illa om Photios. En av hans första handlingar var att anklaga Photios för förräderi, avsätta och bannlysa honom (886). Berättelsen om denna andra avsättning och bannlysning är dunkel. Anklagelsen var att Photios hade konspirerat för att avsätta kejsaren och insätta en av sina egna släktingar på tronen - en anklagelse som förmodligen hade sin grund i att kejsaren ville bli av med honom. Eftersom Stefan, Leos yngre bror, blev patriark (886) kan den sanna förklaringen vara den helt enkelt, att Leo ogillade Photios och ville få en plats för sin bror. Stefans usurpation var en lika iögonfallan-

de skymf mot den kanoniska lagen som Photios' år 857, så Rom vägrade att erkänna honom. Det var först under hans efterföljare Antonius II (893-895) som en synod hölls vilken återupprättade unionen mellan öst och väst för ett och ett halvt sekels tid framöver, till Mikael Caerularius' tid (1043-1058). Men Photios hade lämnat ett mäktigt anti-romerskt parti efter sig, vilket var ivrigt att avvisa påvens överhöghet och redo för ytterligare en schism. Det var detta parti, till vilket Caerularius hörde, som avgick med segern i Konstantinopel, så att Photios med rätta anses vara upphovsmannen till den schism som varar alltjämt. Efter detta andra avsättande försvinner Photios plötsligt ur historien. Det är inte ens känt i vilket kloster han tillbringade sina sista år. Bland hans många brev finns inget som med viss-het kan dateras från tiden för denna hans andra exil. Hans dödsdatum, som inte är helt säkert, anges för det mesta som den 6 februari 897.

Att Photios var en av de största männen under medeltiden, en av de mest anmärkningsvärda personligheterna under hela kyrkans historia, är inte något som emotsäges. Hans ödesdigra tvist med Rom, ehuru den mest berömda, var bara en av flera följder av hans mångsidiga aktiviteter. Under de stormiga år han tillbringade på patriarktronen, medan han stred mot de romerska katolikerna, förhandlade han med det muslimska kalifatet för beskydd av kristna under muslimskt styre och värden av heliga platser. Han bedrev polemik mot olika kättare i öst, armenier, paulikianer etc. Hans intresse för lärda mödor avtog aldrig. Bland alla sina göromål fann han tid att skriva verk om dogmatik, bibelkritik, den kanoniska lagen, predikningar, en encyklopedi över all slags kunskap samt brev som handlade om alla möjliga aktuella spörsmål. Om det inte hade varit för den katastrofala schismen, skulle han kanske räknas som den siste, och som en av de största, av de grekiska fäderna. Det faller inga misstänkta skuggor över hans privatliv. Han bar sin exil och andra bekymmer manligt och väl. Han förlorade aldrig hoppet om att lyckas med sin sak och tillbringade motgångens år med att bygga upp sitt parti och skriva brev för att inge sina gamla vänner mod och för att vinna nya.

Och likväl är den andra sidan av hans personlighet inte mindre tydlig. Hans omätliga äregirighet, hans fasta beslutsamhet att erhålla och behålla

biskopsstolen ledde honom till extrem ohederlighet. Hans anspråk var tomt. Att Ignatios var den rättmätige patriarken så länge han levde och Photios en inkräktare kan inte förnekas av någon som helst som inte ser kyrkan som enbart en slav under världsligt styre. Och för att behålla denna plats sänkte sig Photios till de lägsta formerna av förräderi. Samtidigt som han bedyrade sin lydnad mot påven, dikterade han oförsämda brev som förnekade all påvlig jurisdiktion. Han förvrängde berättelsen om Ignatios' avsättning med skamlösa lögner, och åtminstone såg han genom fingrarna med att Ignatios behandlades illa under bannlysningen. Han tillkännagav öppet sin fullständiga underkastelse under staten när det gällde hela frågan om hans inkräktande. Han skydde inga medel i sitt krig mot de romerska katolikerna. Han staplade anklagelser, vilka han måste ha vetat var lögner, på hög mot dem. Hans fräckhet är ibland nästan otrolig. Till exempel tröttnar han aldrig, som i ytterligare en strid med Rom, på att fara ut mot den omständigheten att påven Marinus I (883-884), Johannes VIII:s efterträdare, flyttades från ett annat stift i stället för att hämtas ur det romerska prästerskapet. Han beskriver detta som ett skändligt brott mot den kanoniska lagen och citerar mot det första och andra kanon från konciliet i Sardica och samtidigt flyttade han själv fortlöpande biskopar i sitt patriarkat. De ortodoxa, som med rätta ser honom som den store förkämpan för deras sak mot Rom, har förlåtit honom alla hans förseelser p.g.a. denna kamp. De har kanoniserat honom, och den 6 februari, då de firar hans fest överflödar deras officium av lovprisning. Han är "kyrkans strålande stjärna som lyser långväga", den "mest inspirerade vägvisaren för de ortodoxa", "trefaldigt välsignad talesman för Gud", "hierarkins visa och gudomliga härlighet, som bröt det romerska högmodets horn" ("Menologion" för den 6 februari, ed. Maltzew, I, 916 sq.). Katoliken minns denne extraordinäre man med blandade känslor. Vi förnekar inte hans framstående egenskaper, och likväl minns vi honom förvisso inte som en trefaldigt välsignad talesman för Gud. Man kan kanske sammanfatta Photios genom att säga att han var en stor man med ett karaktärsfel - hans omättligen och skrupelfria äregirighet. Men den skamfläcken vanpryder hans liv i så hög grad, att det fördunklar allting annat och gör att han förtjänar vår slutliga dom, att han var en de värsta fiender Kristi kyrka någonsin haft och orsaken till den största olycka som någonsin drabbade henne.

Verk

Av Photios' rika litterära produktion har en del gått förlorad. En stor förtjänst med det som finns kvar är att han har bevarat åtminstone fragment av tidigare grekiska verk, som vi annars inte skulle veta någonting om. Detta gäller särskilt hans "Myriobibliion".

1. "Myriobibliion" eller "Bibliotheca" är en samling beskrivningar av böcker han hade läst med kommentarer och ibland långa utdrag. Den innehåller 280 sådana bokrecensioner (eller snarare 279; nummer 89 har gått förlorad) som handlar om alla ämnen man kan tänka sig - teologi, filosofi, retorik, grammatik, fysik, medicin. Han citerar hedningar och kristna, koncilieakter, biografier över martyrer o.s.v. utan någon speciell ordning. För de verk som delvis har räddats på detta sätt (annars okända) se Krumbacher, "Byz. Litter.", 518-19.
2. Hans "Lexikon" (*Λέξεων συναγωγή*) sammanställdes troligen i stor utsträckning av hans studenter under hans ledning (Krumbacher, *ibid.*, 521) från äldre grekiska lexikon (Pausanias, Harpokration, Diogenianos, Ælius Dionysius). Det var avsett att ge praktisk hjälp till dem som läste de grekiska klassikerna, Septuaginta och Nya testamentet. Enbart en handskrift finns kvar, den ofullständiga "codex Galeanus" (tidigare i Thomas Gales' ägo, nu i Cambridge), skriven omkring 1200.
3. "Amphilochia", dedicerad till en av hans favoritlärjungar, Amphilochios av Kyzicus, är svar på frågor gällande bibliska, filosofiska och teologiska svårigheter, skriven under hans första exil (867-877). 324 ämnen diskuteras här, vart och ett i ett bestämt mönster - fråga, svar svårigheter, lösningar - men återigen utan någon bestämd ordning. Photios presenterar mest åsikter tillhörande de berömda grekiska fäderna, Epiphanius, Kyrillos av Alexandria, Johannes Damaskenos, speciellt Theodoretos.
4. Bibliska verk - Enbart fragment av dessa är bevarade, mest i catena-form. De längsta kommer från kommentarer till Matteusevangeliet och Romarbrevet.

5. Den kanoniska lagen – Den klassiska “Nomocanon”, den ortodoxa kyrkans officiella lagsamling, tillskrivs Photios. Den är emellertid äldre än från hans tid (se Johannes Scholasticus i *The Catholic Encyclopedia*). Den reviderades och det gjordes tillägg i den (från och med synoderna 861 och 879) under Photios’ tid, förmodligen på hans befallning. ”Samlingar och riktiga utläggningar (*Συναγωγαι και αποδείξεις ἀκριβείς*) (Hergenröther, op. cit., III, 165-70) är en rad frågor och svar beträffande detaljer i den kanoniska lagen, i själva verket ett indirekt rättfärdigande av hans egna anspråk och ställning. Ett antal av hans brev rör kanoniska spörsmål.
6. Predikningar – Hergenröther omnämner tjugotvå predikningar av Photios’ (III, 232). Av dessa var två i tryck då Hergenröther skrev (in P.G., CII, 548, sq.), en om den Heliga Jungfruns födelse och en vid invigningen av en ny kyrka under hans andra patriarkat. Senare gav S. Aristarches ut åttiotre predikningar av olika slag (Konstantinopel, 1900).
7. Dogmatiska och polemiska arbeten – Många av dessa behandlar hans anklagelser mot de romerska katolikerna och bildar på så sätt början till den upprepade antikatolska polemik som framställt av ortodoxa teologer. Den viktigaste är ”Om teologien om den Helige Ande” (*Περὶ τῆς τοῦ ἁγίου πνεύματος μυσταγωγίας*, P.G., CII, 264-541), ett försvar av den Helige Andes utgång enbart från Fadern, huvudsakligen grundat på Johannes 15:26. Ett sammandrag av samma arbete, gjort av en senare författare och inkluderat i Euthymius Zigabenus’ ”Panoplia”, XIII, blev favoritvapnet för ortodoxa polemiker under många sekler. Avhandlingen ”Mot dem som säger att Rom är det förnämsta sätet”, också den ett mycket populärt ortodoxt vapen, utgör enbart sista delen eller ett supplement till ”Samlingarna”, och skrivs ofta ut separat. ”Dissertationen om manikéernas återuppträdande” (*Διήγησις περὶ τῆς μανιχαίου ἀναβλαστῆσεως*, P.G., CII, 9-264), i fyra böcker är en historik över och vederläggning av paulikianerna. Mycket av ”Amphilochia” tillhör denna avdelning. Det lilla verket ”Mot frankerna och andra latinare” (Hergenröther, ”Monumenta”, 62-71), som

tillskrivs Photios, är inte autentisk. Den skrevs efter Caerularius (Hergenröther, "Photius", III, 172-224).

8. Brev – Migne, P.G., CII, publicerar 193 brev ordnade i tre böcker; Balettas (London, 1864) har gett ut en mer komplett utgåva i fem delar. De täcker alla de viktigaste delarna av Photios' liv och är den viktigaste källan till det.

A. Ehrhard (i Krumbacher, "Byzantinische Litteratur", 74-77) bedömer Photios som en framstående predikant, men inte som en första rangens teolog. Hans teologiska arbeten är mest en samling utdrag från de grekiska fäderna och andra källor. Hans bildning är stor och förmodligen unik under medeltiden, men han äger föga originalitet, också i sin polemik mot de romerska katolikerna. Här, likaså, behövde han enbart samla ihop arga yttranden gjorda av bysantinska teologer före hans egen tid. Men hans upptäckt av *filioque*-tvisten tycks vara hans egen. Dess framgång som vapen är avsevärt större än dess rätta värde förtjänar. (Fortescue, "Orthodox Eastern Church", 372-84).

Utgåvor – De verk av Photios som var kända då samlades av Migne, P.G., CI-CV. J. Balettas, *Φωτίου ἐπιστολαί* (London, 1864), innehåller andra brev (allt som allt 260) som inte finns hos Migne. A. Papadopoulos-Kerameus, "S. Patris Photii Epistolæ XLV" (S:t Petersburg, 1896) tar upp ytterligare fyrtiofem, av vilka emellertid enbart de första tjugoen är autentiska. S. Aristaches, *Φωτίου λόγοι καὶ ὁμιλίαι* 83 (Konstantinopel, 1900, 2 vol.), återger andra predikningar utöver dem hos Migne. Oikonomos har givit ut "Amphilochia" (Athen, 1858) med en mer komplett text. J. Hergenröther, "Monumenta græca ad Photium eiusque historiam pertinentia" (Ratisbon, 1869), och Papadopoulos-Kerameus, "Monumenta græca et latina ad historiam Photii patriarchæ pertinentia" (S:t Petersburg, 2 delar, 1899 and 1901), ger ytterligare dokument.

Källor

Akterna från synoderna 869 och 879 är de viktigaste källorna. (Mansi, XVI and XVII). THEOGNOSTUS (Arkimandrit av Konstantinopel), *Λίβελλος περιέχων πάντα τὰ κατὰ τὸν μέγαν Ἰγνάτιον*, en samtida redogörelse

för början av schismen (i Mansi, XVI, 295, sq.); NIKETAS DAVID PAPHLAGON (d. 890); *Βίος Ἰγνατίου* (Mansi, XVI, 209 sq.). PAPADO-PULOS-KERAMEUS hävdade, att detta var en förfalskning från 1300-talet i *Vizant. Vremennik* (1899), 13-38, *Ψευδονικήτας ὁ παφλαγών*; hans påstående tillbakavisades framgångsrikt av VASILJEWSKI (*ibid.*, 39-56); cf. *Byzant. Zeitschrift*, IX, (1900), 268 sq. GENESIOS, *Βασιλείαι* (skriven mellan 945 och 959), historik över kejsarna och hovet från Leo V (813-820) till Basileios I (867-886) utgiven i *Corpus Scriptorum Hist. Byzantina* (Bonn, 1834) and *P.G.*, CIX, 15 sqq.; LEO GRAMMATICUS, nyutgåva av SYMEON MAGISTER, *Chronicle*, in *Corpus Script.*, 1842, och *P.G.* CVIII, 1037 sqq.

HERGENRÖTHER, *Photius, Patriarch von Konstantinopel, sein Leben, seine Schriften u. das griechische Schisma* (Ratisbon, 1867-69) (det lärdate och mest uttömmande verket i ämnet). DEMETRAKOPULOS, *Ἱστορία τοῦ σχίσματος τῆς λατινικῆς ἀπὸ τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας* (Leipzig, 1867), är ett försök till replik till HERGENRÖTHER, liksom KREMOS, *Ἱστορία τοῦ σχίσματος τῶν δύο ἐκκλησιῶν* (Athen, 1905-07, två volymer utgivna av fyra). LÄMMER, *Papst Nikolaus u. die byzantinische Staatskirche seiner Zeit* (Berlin, 1857); PICHLER, *Geschichte der kirchlichen Trennung zwischen dem Orient. u. Occident* (Munich, 1864-65); NORDEN, *Das Papsttum und Byzanz* (Berlin, 1903); KRUMBACHER, *Geschichte der Byzantinischen Litteratur* (Munich, 1897), 73-79, 515-524 (med en riklig bibliografi); FORTESCUE, *The Orthodox Eastern Church* (London, 1907), 135-171; RUINAUT, *Le schisme de Photius* (Paris, 1910).

(Adrian Fortescue: *Photius of Constantinople*, The Catholic Encyclopedia. Vol. XII, The Encyclopedia Press, 1913, ss. 43-46; översättning: Ingela Persson)

